

RESEARCH ARTICLE/ ARAŞTIRMA MAKALESİ

KÜRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ KAPSAMINDA ÇOCUK
GÖÇMENLER VE COVID-19 PANDEMİSİNİN ÇOCUK GÖÇMENLER ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ¹Arş. Gör. Çağla BUCAK¹, Doç. Dr. Burcu TÜRKCAN²¹ Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İzmir
cagla.bucak@ege.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-3169-110X² Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İzmir
burcu.turkcan@ege.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-7494-5897

GELİŞ TARİHİ/RECEIVED DATE: 10.08.2021 KABUL TARİHİ/ACCEPTED DATE: 14.12.2021

Bucak, Ç. & Türkcan B. (2021). Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Çocuk Göçmenler ve COVID-19 Pandemisinin Çocuk Göçmenler Üzerindeki Etkileri. *Aurum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 153-170.

Özet

Çocuk göçmenler, çok boyutlu göç sorununun belki de en az tartışılan, fakat bir o kadar da önem arz eden boyutlarından biridir. Dahası 2020 yılı Mart ayından itibaren küresel çapta yaşanan COVID-19 pandemisi göçmen ve mülteci çocukların karşılaştıkları zorlukları daha da derinleştirmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amaçları, küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında çocuk göçmenler olgusunu tartışmak ve COVID-19 pandemisinin çocuk göçmenler üzerinde yaratmış olduğu etkileri analiz etmektir. Bu doğrultuda ayrıntılı bir giriş bölümünün ardından birinci bölümde, küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri, İnsani Gelişme Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde güncel istatistikler ve endeks değerleri ışığında dünyada çocuk göçmenlerin durumu analiz edilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yayınlanan son raporlar ışığında küresel çapta COVID-19 pandemisinin çocuk göçmenler üzerinde yarattığı etkiler irdelenmektedir. Son olarak çalışmanın sonuç bölümünde küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda çocuk göçmenlerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesine yönelik alınması gereken politika önerilerine yönelik bir tartışma geliştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Çocuk Göçmen, Sürdürülebilir Kalkınma, İnsani Gelişme, COVID-19

¹ Bu çalışmanın ilk versiyonu, 29-30 Nisan 2021 tarihlerinde düzenlenen 3. Küresel Eşitsizlikler Konferansı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

CHILD MIGRANTS IN THE SCOPE OF THE GLOBAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND THE EFFECTS OF COVID-19 PANDEMIC ON CHILD MIGRANTS

Abstract

Migration is a multidimensional issue, and child migrants and unaccompanied minors have been one of the most important and underestimated dimensions of migration. What is more, the COVID-19 pandemic, declared in March 2020, has deepened the difficulties faced by migrant and refugee children.

In this context, the two main purposes of this study are:

- to discuss child migrants as a phenomenon in the context of sustainable development goals
- and to analyse the effects of the COVID-19 pandemic on child migrants.

In this manner, after a brief introduction, the first part of the study is devoted to the discussion of sustainable development goals, the Human Development Index, and the Multidimensional Poverty Index. The second section is attributed to the current situation of migrant children in terms of basic indicators. The third section is devoted to the effects of the COVID-19 pandemic on child migrants. Lastly in the conclusion, the policy implications to improve the child migrants' quality of life are discussed.

Key Words: Migration, Migrant Children, Sustainable Development, Human Development, COVID-19

1. GİRİŞ

En temel tanımı itibariyle sürdürülebilir kalkınma, bir taraftan bugünkü neslin istek ve ihtiyaçlarını karşılayarak ekonomik büyüme ve gelişmeyi sağlamak, diğer taraftan gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakların devamlılığını da dikkate almaktır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler 17 temel küresel sürdürülebilir kalkınma hedefi belirlemiştir (Bkz. Tablo 1).

1	Yoksulluğa son vermek	10	Eşitsizliklerin azaltılması
2	Açlığa son vermek	11	Sürdürülebilir şehirler ve toplulukların oluşturulması
3	Sağlıklı ve kaliteli yaşam	12	Sorumlu üretim ve tüketimin sağlanması
4	Nitelikli eğitim	13	İklim eylemi
5	Toplumsal cinsiyet eşitliği	14	Sudaki yaşam
6	Temiz su ve kanalizasyon	15	Karasal yaşam
7	Erişilebilir ve temiz enerji	16	Barış adalet
8	İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme	17	Güçlü kurumlar ile tüm bu hedefler için etkin ortaklıklar
9	Sanayi yenilikçilik ve altyapının geliştirilmesi		

Tablo 1: Birleşmiş Milletler Temel Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri²

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://turkey.un.org/tr/sdgs>

İnsanların sosyal, ekonomik ve güvenlik nedenleriyle yaşadıkları coğrafyayı geçici süreliğine veya sürekli olarak terk etmeleri olarak tanımlanabilecek göç olgusu ise bu sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin birçoğuyla doğrudan ilişkili bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada göçün farklı türlerine ve farklı göçmen tanımlamalarına vakıf olmak, konuya kavramsal düzeyde hâkimiyet açısından özel önem arz etmektedir. Düzenli göçmenler bir ülkeden diğer bir ülkeye, tanınan yasal izinler doğrultusunda göç eden ve göç alan ülkede yaşama izni alan yabancı uyruklu kişiler olarak tanımlanabilirken düzensiz göçmenler göç alan ülkede yaşamak için yasal izinleri bulunmayan yabancı uyruklu kişiler olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2015: 49–57; ILO, 2004). Mülteciler ise ülkesinde herhangi bir sebeple zulme uğrayacağından korkarak ülkesinin vatandaşlığından ayrılmış, güvenli gördüğü bir başka ülkeye iltica etmiş vatansız kişiler olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2015: 57). Son olarak, geçici koruma altındaki yabancı uyruklular sınıflandırması daha önce uluslararası ölçekte de kullanılmış olan ve Türkiye tarafından Suriye’den göç ederek Türkiye’ye sığınan Suriyeliler için benimsenmiş bir sınıflandırmadır. İçişleri Bakanlığı tarafından 30 Mart 2012 tarihinde “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti’nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” oluşturulmuş ve Ekim 2014 itibariyle söz konusu kişiler için Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Demirel, 2015: 49–50). Tüm bu bahsedilen göçmen tanımlamaları içerisinde en fazla yasal haklara sahip olanlar düzenli göçmenler olurken, diğer göçmenlerin yasal hakları sınırlı kalmakta, özellikle temel kamu hizmetlerine erişim noktasında ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu durum ise düzenli göç haricindeki göç türlerinden birine tabi olmuş olarak göç etmiş olan ailelerin özellikle çocukları için ciddi anlamda dezavantajlı durumlar yaratmaktadır.

Göçün hangi türünden bahsedilirse bahsedilsin, çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri gelecek nesillerin yetiştirilmesi ekseninde tüm sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ana bileşenlerinden biri olmaktadır. Birleşmiş Milletler 2019 yılı verilerine göre küresel çapta yaklaşık 33 milyon çocuk doğduğu ülkenin dışında yaşamaktadır. 2018 yılında 31 milyon çocuğun ekonomik güçlükler ve güvenlik sorunları gibi nedenlerle zorunlu göçe maruz kaldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla yıldan yıla göçmen çocukların sayısı da ciddi düzeyde artış göstermektedir. Bunun yanı sıra, küresel çapta, düzenli göçmen statüsündeki çocukların %52’sinin düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşadıkları bilinmektedir (You vd., 2020). Yüksek gelir grubundaki ülkelerin göçmen kabul etmek konusundaki isteksizlikleri bu sonucu yaratmaktadır. Düşük ve orta gelirli ülkeler ise, sağlık sisteminin yeterince gelişmiş olmadığı, eğitim sisteminde eksikliklerin söz konusu olduğu ve birçok altyapı sorununun da yaşandığı ülkelerdir. Bu durum, zaten göçe maruz kalmış olan çocukların bir de yetersiz koşullar altında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmalarına yol açmaktadır. 2020 yılı Mart ayından itibaren yaşadığımız COVID-19 pandemisi ise göçmen ve mülteci çocukların karşılaştıkları zorlukları daha da derinleştirmiştir. Sağlık sisteminde yaşanan aşırı yoğunluk nedeniyle sağlık hizmetlerinden uzak kalma, COVID-19 nedeniyle aile bireylerinden kayıplar yaşama, kapanan eğitim kurumları nedeniyle eğitimden uzaklaşma, kapanan işyerleri nedeniyle gelirlerdeki kayıplar gibi yaşanan birçok olumsuzluk, göçmen çocukları doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında çocuk göçmenler olgusunu tartışmak ve COVID19- pandemisinin çocuk göçmenler üzerinde yaratmış olduğu etkileri analiz etmektir.

Bu çalışmanın, COVID-19 pandemisinin çocuk göçmenler üzerindeki etkilerini sürdürülebilir kalkınma hedefleri bağlamında tartışan en güncel çalışma olması noktasında alanyazına katkıda bulunması beklenmektedir. Çalışmanın araştırma sorusu, çocuk göçmenlerin küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından durumunun ne olduğu ve COVID-19 pandemisinin bu durumu nasıl etkilediğidir. Bu doğrultuda bu ayrıntılı giriş bölümünün ardından çalışmanın birinci bölümünde küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri ekseninde İnsani Gelişme Endeksi (İGE) ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) irdelenmektedir. Ardından ikinci bölümde güncel istatistiklerle çocuk göçmenlerin günümüzdeki durumları analiz edilmekte ve çocuk göçmenlerin göç alan ülkelerde karşılaştıkları sosyoekonomik koşullara dair çıkarımlarda bulunulmaktadır. Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde COVID-19 pandemisinin çocuk göçmenler üzerindeki etkilerine değinilmekte ve sonuç bölümünde konuya yönelik uygun politika önerileri geliştirilmektedir.

2. KÜRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ, İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ VE ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK ENDEKSİ

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram insanlar ve yaşadığımız gezegen için kapsayıcı, sürdürülebilir ve dayanıklı bir gelecek inşa etmek için ortak bir çabanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çabaya erişmek için ise ekonomik büyüme, toplumsal kapsayıcılık ve çevrenin korunması gereklidir. Zira bu üç kavram birbirinden ayrı düşünülememekte ve bireylerin ve toplumların refahlarının artırılması için büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sürdürülebilir, kapsayıcı ve eşitlikçi bir ekonomik büyüme tahsis edilmeli, sadece belli bir zümre yerine herkes için fırsatlar sağlanmalı, eşitsizlikler azaltılmalı, temel yaşam standartları yükseltilmeli, eşit bir sosyal gelişme ve toplumsal kapsayıcılık teşvik edilmeli, doğal kaynak ve ekosistemlerin entegrasyonu ve sürdürülebilirliği özendirilmelidir (UN, 2020).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Birimi, tüm şekil ve boyutlarıyla artan yoksulluğun, aşılması en güç olan küresel zorluk olduğuna, ancak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması adına bu sorunun aşılmasının vazgeçilmez bir gereklilik olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunun sağlanabilmesi adına Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 17 hedef ve 169 amaçtan oluşan Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir (Sustainable Development Knowledge Platform, 2015). Giriş bölümünde de açıklanmış olan bu hedeflerle beraber yoksulluk, açlık, hastalık ve yoksunluktan uzak, korku ve şiddetin olmadığı, fiziksel, zihinsel ve sosyal refahın garanti altına alındığı, herkesin kaliteli eğitime, sağlık hizmetlerine, sosyal korumaya eşit şekilde eriştiği bir dünya hedeflenmiştir. Tüm bunların yanı sıra temiz bir dünyaya; temiz ve güvenilir içme suyuna; yeterli, güvenilir, uygun fiyatlı ve besleyici nitelikte gıdaya; güvenilir, dayanıklı, sürdürülebilir yaşam alanlarına ve fiyatı makul, güvenilir ve sürdürülebilir enerjinin gerekliliğine de vurgu yapılmıştır. Böyle bir dünyada çocuklara yatırım yapılması, her çocuğun şiddet ve sömürden uzak büyüdüğü bir ortamın sağlanması, her türlü çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması da hedeflenmiştir (Sustainable Development Knowledge Platform, 2015). Bu hedefler ekonomik gelişmişliğin gerekli olduğunu ama yeterli olmadığını, insan refahını artıran birçok unsur olduğunu gözler önüne sermektedir.

Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin tümünün çocuk göçmenler için doğrudan veya dolaylı etki ve bağlantılarının olduğunu söylemek mümkündür. Hedeflerden birincisi olan yoksulluğa son verme ve ikinci hedef olan açlığa son verme hedefleri, çocuk göçmenler ile doğrudan bağlantılı hedefler olarak göze çarpmaktadır. Bakıldığında günümüzde 800 milyondan fazla insanın günde 1,25 ABD dolarının altında bir gelire yaşamakta olduğu, özellikle Güney Asya ve Sahra-altı Afrika bölgelerinde aşırı yoksulluğun söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Yoksulluğun yüksek olduğu bölgeler ağırlıklı olarak göç veren ülkeler olduğu gibi göç alan ülkelerin bir kısmında da göçmenlerin yaşam standartlarının oldukça düşük olduğu bilinmektedir³. Dolayısıyla, küresel bağlamda yoksulluğun azaltılmasının hem çocuk göçmen sayısını azaltacağı hem de mevcut çocuk göçmenlerin yaşam standartlarını yükselteceği söylenebilir. Üçüncü hedef olan sağlık ve kaliteli yaşam hedefi ise yine doğrudan çocuk göçmenler ile ilgili bir hedef olarak dikkat çekmektedir. Hedefin temel amaçları, çocuk ölüm oranlarının azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, günümüzde önlenebilir hâle gelmiş olan kızamık ve verem gibi bulaşıcı hastalıkların engellenmesi olarak ifade edilmektedir. Her yıl 6 milyondan fazla çocuğun beşinci yaş gününü görmeden öldüğü istatistiklere yansımaktadır. Küresel çapta her gün yaklaşık 16 bin çocuk ise önlenebilir hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmektedir. 2030 yılı itibariyle hedef ise aşı kampanyaları ve genel sağlık hizmetlerinin tabana yayılması ile bulaşıcı hastalıklara dair salgınları durdurmak olarak belirlenmiştir⁴. Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin dördüncüsü olan nitelikli eğitim hedefi de yine çocuk göçmenler ile doğrudan bağlantılı hedeflerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Afrika'nın çeşitli bölgelerinde devam eden silahlı çatışmaların okula giden çocuk sayısında azalmaya yol açtığı ifade edilmektedir. Tüm bunların yanı sıra küresel çapta yoksul ailelerin çocuklarının, varlıklı ailelerinin çocuklarına kıyasla 4 kat daha fazla olasılıkla okulu bıraktıkları ve kırsal kent arasında eğitimle ilgili eşitsizliklerin de yüksek olduğu ifade edilmektedir. Herkes için kapsayıcı ve nitelikli eğitimin küresel çapta sağlanması, çocuk göçmenlerin de yararlandıkları eğitim olanaklarının artmasını sağlayacaktır. Tüm bunların yanı sıra Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin onuncusu olan eşitsizliklerin azaltılması hedefi de yine çocuk göçmenler ile doğrudan bağlantılı bir hedef olarak görünmektedir. Zira söz konusu hedef yalnızca gelir eşitsizliğinin azaltılmasını değil aynı zamanda insanların güven içinde göç etmesini sağlamayı da açıkça kapsamaktadır. Özellikle çocuk göçmenlerin uzun ve zorlu göç yolculuklarında geçirdikleri hastalıklar ve uğradıkları kazalar düşünüldüğünde ilgili hedefin çocuk göçmenler açısından önemi de kritik hâle gelmektedir. On birinci hedef olan sürdürülebilir şehirler ve topluluklar hedefi de yine çocuk göçmenler ile doğrudan ilgili bir hedef olarak düşünülebilir. İlgili hedef kapsamında özellikle köyden kente göçün yarattığı güvenlik ve konut sorunlarının altı çizilmekte, sürdürülebilir şehirlerin sağlanması halinde göçmenlerin yaşam standartlarının da yükseltilebileceği belirtilmektedir. Son olarak on altıncı hedef olan barış, adalet ile güçlü kurumların sağlanması hedefi de çocuk göçmenler ile doğrudan ilişkili hedeflerden biri olarak sayılabilir. İlgili hedef kapsamında çatışmaların olduğu ve hukukun üstünlüğünün geçerli olmadığı ortamlarda yaşanan haksızlıkların nesiller boyu sürdüğü ifade edilmektedir. Özellikle az gelişmiş ülke ve bölgelerdeki çatışmaların ve silah ticaretinin azaltılması, göç akımlarını da azaltacak; küresel çapta hukukun üstünlüğünün yaygınlaştırılması ise göçmenlerin yararlandıkları hakların genişlemesine katkıda bulunacaktır. Çocuk göçmenlere dolaylı etkileri

³ Bkz. IOM, 2020: 38.

⁴ İlgili hedefin çocuk göçmenler ile ilişkisine dair yapılmış bir araştırma olarak bakınız Sahin vd. (2021).

olan sürdürülebilir kalkınma hedefleri ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması (özellikle anne göçmenlerin ve göçmen kız çocuklarının yaşadıkları olumsuzlukların azaltılması bağlamında); temiz su ve kanalizasyona erişim; erişilebilir ve temiz enerji; insana yakışır iş ve ekonomik büyüme; sanayi, yenilikçilik ve altyapının geliştirilmesi; sorumlu üretim ve tüketimin sağlanması; iklim eylemi; sudaki yaşamın sürdürülebilirliği; karasal yaşamın sürdürülebilirliği ve tüm hedefler için ortaklıkların sağlanması olarak sıralanabilir⁵.

Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma kavramının önem kazandığı günümüz dünyasında insani gelişme kavramı tüm boyutlarıyla ön plana çıkmıştır. İnsani gelişme, bireylerin özgürlüğünü artıran ve bu süreçte her birey için tek bir yol çizmek yerine bireylerin sahip oldukları değerlere göre kendi gelişme yollarını belirlemeleri için çok sayıda seçenek sunan bir yaklaşımdır. İnsani gelişmede bireylerin etkilenen değil etkileyen konumda olmaları önem arz etmektedir. Bu süreçte ekonomik büyümenin yeri önemli olsa da tek amaç bunu sağlamak değildir. Aynı zamanda sağlıklı bir yaşama sahip olma ve sağlıklı bir eğitim alma hususlarını da yerine getirmek önemlidir (UNDP, 2020a: 6). Bu yaklaşım, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun ekonomik zenginliği yerine toplumda yer alan bireylerin zenginliğini artırmaya odaklanmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak gelişmiş bir toplumda otomatik olarak bireylerin refahlarının da artmadığını, ekonomik gelişmişliğin erişilmesi gerekli nihai hedef olmadığını ancak bu süreçte bir gereksinim olduğunu öne sürmektedir. Yine bu yaklaşıma göre bireylere daha fazla özgürlük tanınmalı, yeteneklerini artırma ve kullanma imkânı verilmeli, bireylerin potansiyellerini ortaya çıkaracak bir ortam yaratılmalıdır (UNDP, 2021a).

Bu yaklaşım doğrultusunda geliştirilen endeks ise İnsani Gelişme Endeksi'dir (İGE – Human Development Index). İGE, bir ülkenin kalkınmasının değerlendirilmesinde tek başına ekonomik büyümenin yeterli olmadığını, insanların ve yeteneklerinin nihai kriter olarak ortaya çıkması gerektiğini vurgulamak amacını gütmektedir. Bu endeks değeri aynı Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) değerine sahip iki ülkenin farklı insani gelişmişlik özelliklerine sahip olabildiklerine işaret ederek ulusal düzeyde uygulanan politikaların sorgulanmasına da yol açabilmektedir. İGE değeri uzun ve sağlıklı yaşama sahip olmak, bilgi sahibi olmak ve makul bir yaşam sahibi olmak olarak sıralanan üç boyutun geometrik ortalamalarının alınmasıyla hesaplanarak bulunmaktadır. Sağlık boyutu doğumda beklenen yaşam süresi ile, bilgi sahibi olma 25 yaş ve üzerindeki yetişkinlerin okullaşma oranları ve okula başlama çağındaki çocukların beklenen eğitim süreleri ile, makul bir hayat standardı ise kişi başına GSMH değeri ile bulunmaktadır (UNDP, 2021b). Endeks değeri 0 ile 1 arasında bir değer almakta, endeks değeri 1'e yaklaştıkça insani gelişmişlik düzeyi artmaktadır.

İnsani gelişmişlik bağlamında değerlendirilmesi gereken bir diğer önemli endeks ise Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE - Multidimensional Poverty Index)'dir. Bu endeks, insani gelişme açısından büyük önem arz eden yoksulluk sorununun ölçümü için tasarlanmış bir ölçüm yöntemidir. Küresel ÇBYE eşit olarak ağırlıklandırılmış üç boyutta eğitim, sağlık, yaşam standardı ve on gösterge etrafında beslenme, çocuk ölüm oranı, okullaşma oranı, okula devam etme, kanalizasyon, içme suyu, elektrik, konut ve

⁵ Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ayrıntılı amaçları için lütfen <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> adresini ziyaret ediniz.

varlık sahipliği- her bireyin yoksulluğunu ölçmektedir. Bireyler bu göstergelerin üçte birinden ve daha fazlasından yoksun durumdalarsa bu durum onların çok boyutlu yoksul olduklarını ima etmektedir. 0 ile 1 arasında değer alan endeks değeri 1'e yaklaştıkça yoksulluk artmaktadır (UNDP, 2020b: 4-5).

Tablo 2, İGE ve ÇBYE değerleri en yüksek 15'er ülkeyi endeks değerleri ile birlikte kapsamaktadır. Tablonun, göç olgusuna da ışık tutması açısından önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Zira en yüksek ÇBYE değerlerine sahip ülkelerin aynı zamanda yüksek dışa göç veren ülkeler oldukları; en yüksek İGE değerlerine sahip ülkelerin ise göçmenler tarafından en fazla yaşama hayali kurulan ülkeler oldukları günümüz dünyasının açık bir gerçeğidir.

En Yüksek İGE Değerine Sahip İlk 15 Ülke	İGE Değeri	En Yüksek ÇBYE Değerine Sahip İlk 15 Ülke	ÇBYE Değeri
Norveç	0.957	Nijer	0.590
İrlanda	0.955	Güney Sudan	0.580
İsviçre	0.955	Çad	0.533
Hong Kong, Çin	0.949	Burkina Faso	0.519
İzlanda	0.949	Etiyopya	0.489
Almanya	0.947	Orta Afrika Cumhuriyeti	0.465
İsveç	0.945	Mozambik	0.411
Avustralya	0.944	Burundi	0.403
Hollanda	0.944	Madagaskar	0.384
Danimarka	0.940	Mali	0.376
Finlandiya	0.938	Gine	0.373
Singapur	0.938	Gine-Bissau	0.372
İngiltere	0.932	Benin	0.368
Belçika	0.931	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	0.331
Yeni Zelanda	0.931	Liberya	0.320

Tablo 2: En Yüksek İGE ve ÇBYE Değerlerine Sahip İlk 15 Ülke ve Endeks Değerleri⁶

Kaynak: UNDP (2021c). Human Development Data Center, Multidimensional Poverty Index.

⁶ ÇBYE değerlerinin İGE değerlerinde olduğu gibi düzenli olarak hesaplanmadığı görülmüştür. Bu sebeple endeks değerleri -2008 2019 yılları arasında yer alan ulaşılabilir en güncel hâliyle tabloya eklenmiştir.

Tablo 2’de yer alan en yüksek ÇBYE değerine sahip ilk 15 ülkenin 14’ü Dünya Bankası Gelir Sınıflandırması’na⁷ göre düşük gelir grubunda yer almakta, Benin ise düşük-orta gelir grubunda bulunmaktadır. En yüksek İGE değerine sahip ülkelerin tümü yine bu sınıflandırmaya göre yüksek gelirli ülke grubunda yer almaktadırlar. ÇBYE değeri böylesine yüksek olan ülkelerin hali hazırda gelirlerinin de oldukça düşük olması, bu ülkelerin refahlarının durumu ve bu ülkelerde yaşayan çocuklar açısından sosyoekonomik ortamın nasıl olduğu hakkında önemli bir çerçeve çizmektedir. ÇBYE değerleri yüksek olan bu ülkelerin aynı zamanda yüksek göç veren ülkeler oldukları; İGE değerleri yüksek olan ülkelerin de bu göçmenler için hedef ülkeler oldukları bilinmektedir. Diğer taraftan, ÇBYE değerleri yüksek olan ülkelere düzenli göçmen statüsünde göç etmek için veya iltica etmek üzere yapılan başvurular yüksek oranda reddedildiğinden, bu ülkelere göç edenlerin daha çok kaçak yollarla hedef ülkelere gitmeye çalıştıkları da bilinmektedir. Bu sebeple söz konusu ülkeler arasındaki göç hareketlerini tam olarak ölçümlemek mümkün olmamaktadır. Öte yandan bazı dolaylı göstergeler, ÇBYE değerleri yüksek ülkeler ile İGE değerleri yüksek ülkeler arasındaki göç alışverişine ışık tutmaktadır. Bu göstergelerden biri Gönüllü Dönüş ve Yeniden Entegrasyon (Assisted Voluntary Return and Reintegration – AVRR) Programı verileridir. Tablo 3’te Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü’nün verilerine göre 2018 yılı itibariyle AVRR yararlanıcıları açısından en yüksek değerlere sahip ilk 10 göç alan ülke veya geçiş ülkesi ile göç veren ülke verilerine yer verilmektedir. AVRR programı, 1979 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü tarafından uygulanmakta olan bir programdır. AVRR desteği, menşe ülkeye geri dönüş öncesi danışmanlık yardımı, uçak bileti temini, seyahat yardımı ve dönüş sonrası yeniden entegrasyon için destek gibi yardımları kapsamaktadır (IOM, 2020: 37).

Göç Alan Ülke veya Geçiş Ülkesi		Göç Veren Ülke	
Almanya	15.942	Irak	5.661
Nijer	14.977	Gine	5.088
Yunanistan	4.968	Etiyopya	4.792
Avusturya	3.469	Mali	4.041
Djibouti	3.392	Gürcistan	2.681
Belçika	2.795	Afganistan	2.232
Hollanda	2.149	Arnavutluk	2.167
Cezayir	1.508	Rusya	1.952
Türkiye	1.494	Ukrayna	1.901
İtalya	958	Cote d’Ivoire	1.834

Tablo 3: AVRR Yararlanıcıları Açısından İlk 10 Göç Alan/Geçiş Ülkesi ve Göç Veren Ülke, 2018

Kaynak: IOM. (2020). World Migration Report 2020, s. 38.

⁷ Bkz. World Bank (2021). World Bank Country and Lending Groups. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups#:~:text=For%20the%20current%202021%20fiscal,those%20with%20a%20GNI%20per>

Tablo 3'te AVRR programından yararlanan kişi sayıları göç alan ülkeler ve geçiş ülkeleri ile göç veren ülkelere göre verilmektedir. Tablodan görüldüğü üzere, göç için geçiş güzergahı olan Cezayir, Djibouti, Nijer ve Türkiye gibi ülkeleri göz ardı ettiğimizde en fazla AVRR yararlanıcılarının yine İGE değerleri yüksek olan Almanya, Belçika ve Hollanda'da yoğun olarak buldukları görülmektedir. Menşe ülkelere bakıldığında da yine ÇBYE değerleri en yüksek olan ülkeler arasında yer alan Gine, Etiyopya ve Mali üst sıralarda göze çarpmaktadır.

ÇBYE değerleri yüksek ülkelerden İGE değerleri yüksek ülkelere göç hareketlerini gözlemlemek için kullanılabilecek bir diğer önemli gösterge ise 'işçi döviz havaleleri (workers' remittances)'dir. İşçi döviz havaleleri, göçmen çalışanların kendi ülkelerine yaptıkları finansal havaleleri kapsamaktadır. Yüksek gelir grubundaki ülkelerin küresel çapta daima işçi döviz havalelerinin ana kaynakları oldukları bilinmektedir (IMO, 2020: 35-36). Tablo 4'te en fazla işçi döviz havalelerinin göndericisi olan ilk 10 ülke ile bu havaleleri alan ilk 10 ülkeye yer verilmektedir.

Gönderici Ülke	Değer	Alıcı Ülke	Değer
ABD	67.96	Hindistan	78.61
Birleşik Arap Emirlikleri	44.37	Çin	67.41
Suudi Arabistan	36.12	Meksika	35.66
İsviçre	26.60	Filipinler	33.83
Almanya	22.09	Mısır	28.92
Rusya	20.61	Fransa	26.43
Çin	16.18	Nijerya	24.31
Kuveyt	13.76	Pakistan	21.01
Fransa	13.50	Almanya	17.36
Kore Cumhuriyeti	12.89	Vietnam	15.93

Tablo 4: İşçi Döviz Havalelerinde Gönderici ve Alıcı İlk 10 Ülke (Milyar ABD Doları)⁸

Kaynak: IOM. (2020). Dünya Göç Raporu 2020. ss. 36-37.

Tablo 4'teki değerler de yine İGE değeri yüksek olan ve yüksek gelir grubundaki ülkelerin en fazla göç alan ülkeler olduklarını göstermektedir. Dahası tablodan çıkarılabilecek bir diğer önemli sonuç, bu ülkelere giderek çalışan göçmenlerin çok boyutlu yoksulluk yaşayan, düşük gelir grubundaki ülkelere olduklarıdır.

⁸ Alıcı değerleri 2018, gönderici değerleri 2017 yılı değerleridir. Bu veriler 2020 yılı itibarıyla ulaşılabilen en güncel veriler olarak Dünya Göç Raporu 2020'de yer almaktadır.

3. İSTATİSTİKLERLE ÇOCUK GÖÇMENLER

Günümüz dünyasında göçmen akımlarının tarihsel süreçteki en yüksek düzeyine ulaştığı tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 2020 yılı itibariyle küresel nüfus içerisinde göçmenlerin payının %3,5 düzeyinde olduğunu tahmin etmektedir. Çocuk göçmenler ise, göç akımlarının daha da az bilinen bir boyutunu teşkil etmektedir. Düzensiz ve kaçak göç akımlarında doğan ve ölen çocukların önemli bir kısmının kaydının tutulmadığı bilinmektedir. Bu noktada da yine en kesin ve güncel veriler olarak yayınlanan Dünya Göç Raporu - 2020 verileri karşımıza çıkmaktadır. Dünya Göç Raporu verilerine göre; 2018 yılında küresel mülteci nüfusu 25,9 milyon olup bu nüfusun %52'sini çocuklar oluşturmaktadır. Küresel çapta çocuk göçmenlerin sayısı yaklaşık 31 milyon olarak tahmin edilirken; bu çocukların 13 milyonunun mülteci, 17 milyonunun zorla yerinden edilmiş çocuklar olduğu, 936.000'inin ise sığınmacı olduğu tahmin edilmektedir. Bu noktada 2020 yılı itibariyle uluslararası çocuk göçmenlerin oranının tahmini olarak yaklaşık %13,9 olduğu hesaplanmaktadır. Diğer taraftan dönem dönem bu oranın oldukça yüksek düzeylere çıktığı da bilinmektedir. 2003–2018 yılları arasında çocuk mültecilerin oranının %41 ile %52 arasında dalgalandığı tespit edilmiştir. Küresel çapta 20 yaş altı göçmen sayısı 1990 yılında 28,4 milyon, 1995 yılında 27,7 milyon, 2000 yılında 27,8 milyon, 2005 yılında 29,8 milyon, 2010 yılında 31,9 milyon, 2015 yılında 34,5 milyon, 2019 yılında ise 37,9 milyon olmuştur⁹. Görüldüğü üzere rakamlar sadece 20 yaş altı göçmenlerin başlı başına büyük bir ülke nüfusu kadar kalabalık olduklarını göstermektedir (IOM, 2019: 3-237).

Çocuk göçmenlerin, uluslararası göç akımları içerisindeki payının ciddi bir insani boyutu bulunmaktadır. Zaten dezavantajlı gruplar tanımlaması dâhilindeki göçmen ailelerin bünyesinde dünyaya gelmiş olan çocuklar, kayıt dışı ve düzensiz göç akımlarının içerisinde yer aldıklarından daha da dezavantajlı bir kesim hâline gelmektedirler. 2016 ve 2017 yılları içinde 90.000'in üstünde kaydedilen insan kaçakçılığı verilerine göre 147 ülkeden gelip 107 ülkede sömürüye uğratılan mağdurların %20'sinin kız çocuğu, %5'inin ise erkek çocuğu olduğu tespit edilmiştir. Mağdurların %16'sı 15-17 yaş arasındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu mağdurlar zorla çalıştırılmış, önemli bir kısmı cinsel istismara uğratılmak üzere kaçırılmıştır. Avrupa Birliği (AB) ülkeleri tarafından rapor edildiği üzere Avrupa ülkelerindeki tüm mağdurların %23'ünü çocuklar oluşturmaktadır ve insan ticareti içinde çocuk mağdurların oranı son yıllarda ciddi oranda artmıştır (IOM, 2019: 49 -95).

Küresel çapta yayınlanmış olan tüm bu veriler ışığında göçmen nüfusunun oldukça büyük bir kısmını çocukların oluşturduğu, bu çocukların göç ettikleri yerlerde kaçakçılık, fuhuş, zorla çalıştırma gibi insan haklarına aykırı koşullarla karşılaşarak bir yaşam sürdürmek durumunda bırakıldıkları, Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin amaçladığının tam tersine refah olmaksızın yaşadıkları; eğitim, sağlık, güvenlik gibi alanlarda korunmasız kaldıkları görülmektedir. Özellikle kız çocuklarının mağduriyeti ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Refah artırıcı, kalkınmayı hedefleyen noktaların gündemde yerini koruduğu günümüz dünyasında çocuk göçmenlerin sayısındaki artış ve bu çocukların sömürülmesinin giderek artış gösteriyor olması gerçeklik ile hedeflerin birbiri ile uyuşmadığını, hedeflere ulaşamadığını

⁹ UNICEF (2020a) tarafından açıklanan verilere göre aynı yıl aralıklarında küresel çapta 18 yaş altı göçmenlerin sayısı sırasıyla 24 milyon, 24 milyon, 24 milyon, 25 milyon, 27 milyon, 30 milyon ve 33 milyon olmuştur.

göstermektedir. Tablo 5'te 1990 yılı sonrasında beşer yıllık periyotlar halinde yaş gruplarına göre çocuk göçmenlerin küresel düzeydeki stok değerine ve çocuk göçmenlerin toplam nüfus içerisindeki paylarına yer verilmektedir.

Yıl	0-4 Yaş		5-9 Yaş		10-14 Yaş		15-19 Yaş	
	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
1990	4.940.094	0,8	6.508.813	1,1	7.870.896	1,5	9.631.753	1,9
1995	4.683.966	0,8	6.256.492	1,0	7.690.520	1,3	9.453.166	1,8
2000	4.726.060	0,8	6.151.369	1,0	7.603.830	1,2	9.578.087	1,7
2005	4.912.830	0,8	6.562.128	1,1	8.100.234	1,3	10.652.190	1,7
2010	5.772.791	0,9	7.338.510	1,2	8.458.240	1,4	11.057.021	1,8
2015	6.989.696	1,0	8.088.701	1,3	8.615.587	1,4	10.947.107	1,8
2020	8.226.578	1,2	9.969.159	1,5	10.212.634	1,6	12.529.837	2,0

Tablo 5: Yaş Gruplarına Göre Toplam Küresel Çocuk Göçmen Stoku ve Toplam Nüfusa Oranı

Kaynak: UN. (2021). International Migrant Stock. <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>

Tablo 5'teki veriler ışığında küresel çapta 1990 yılından bu yana 20 yaş altı çocuk göçmenlerin nüfusunda ciddi bir artış olduğu göze çarpmaktadır. En yüksek artışın ise 0-4 yaş aralığındaki çocuk göçmenlerde yaşandığı görülmektedir. Bu dikkate değer bir göstergedir zira bu yaş grubu, ebeveynlerine en fazla bağımlı olan ve dolayısıyla en dezavantajlı yaş grubu olarak düşünülmektedir.

Tüm bunların yanı sıra Eurostat verilerine göre 2008–2013 yılları arasında tek başına (refakatsiz) göç eden ve AB ülkelerinde kalmak için müracaat eden çocuk ve genç göçmenlerin sayısı yıllık ortalama 11.000–13.000 aralığında gerçekleşmişken, 2015 yılında bu rakam 88.300 başvuruya yükselmiştir. Bu durum, AB'nin çocuk ve genç göçmenler konusundaki politikasını değiştirmesine yol açmıştır. Yapılan bazı saha çalışmaları ve projeler bu bağlamda çocuk göçmenlerin yaşadıkları olumsuzlukları açıkça gözler önüne sermektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse; Tibet (2017) çalışması, 2015 yılında AB-Türkiye arasında yapılan bir anlaşma sonucunda İstanbul'da bir çocuk ve gençlik destek merkezinde kalan çocuk göçmenlerin, bir mülteci kampına nakledildiklerini ve bu çocukların bir kısmının kısa süre sonra devlet korumasından kaçtıklarını tespit etmiştir. Bu durum, devletlerin çocuk göçmenlere yönelik politikalarındaki değişimlerin onlar açısından zaman zaman sosyal dışlanmaya neden olabildiğini göstermiştir. Aynı konuda yapılmış bir diğer önemli araştırma Strasser ve Tibet (2020) çalışmasıdır. Bu çalışmada da yine AB-Türkiye arasında yapılmış olan anlaşmanın 2015–2016 yıllarında, İstanbul ve Ege bölgesindeki çocuk göçmenler (ailesi olmadan göç etmiş olan genç erkekler özelinde) üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, yapılan anlaşma ile değişen göçmen politikasının, çocuk göçmenlerin gelecek planlarını ve hayallerini önemli ölçüde değiştirdiği tespit edilmiştir. Allsopp ve Chase (2019) ise Avrupa'da yaşayan, 16–25 yaş arasında yüzün üzerinde kendi başına (refakatsiz) göç

etmiş genç ile bir araştırma projesi kapsamında yaptıkları anketin sonuçlarını değerlendirmişlerdir. Anket sonuçlarına göre Avrupa Birliği politikaları bu gençlerin risk almaya ve gelecek planlarına yönelik düşüncelerini ve beklentilerini karşılayamamaktadır. Çalışmada özellikle 2015 yılı sonrasında AB'nin göçmen politikasında yaptığı değişikliğin çocuk göçmenler açısından olumsuz sonuçlara yol açtığı altı çizilmiştir.

Diğer yandan hiç şüphesiz küresel ölçekte çocuk göçmen olgusu Avrupa ve Türkiye haricinde de yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Bu kapsamda en yoğun çocuk göçmen akımlarından biri Meksika'dan ABD'ye doğru gerçekleşmektedir. 2013–2016 yılları arasında 156.000 çocuğun tek başına (refakatsiz) Meksika'dan ABD'ye göç ettikleri bilinmektedir (Cordoso vd., 2019). Donald Trump'ın takip eden yıllarda göçmenlere yönelik izlemiş olduğu sert politika dahi bu değerlerin düşmesini sağlayamamıştır. Söz konusu politikaların tek belirgin etkisi kayıt dışı çocuk göçünün artışı üzerinde olmuştur. Trump'ın ardından Biden hükümeti bugün kayıt dışı göçü azaltmak üzere Trump'ın göç politikalarını daha insancıl politikalar ile değiştirmeye çalışmaktadır¹⁰. UNCR (2014) raporuna göre Meksika'dan ABD'ye çocuk göçmen akımının temelinde yatan sebepler, şiddet ve taciz gibi çocuk istismarı türlerine maruz kalma, yoksulluk ve aile tarafından terk edilme durumlarıdır.

4. COVID-19 PANDEMİSİNİN ÇOCUK GÖÇMENLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

COVID-19, sosyoekonomik anlamda birçok alanda yarattığı etkiler ile dünya ekonomisini yeni ve ciddi bir krizin içerisine ittiği gibi insani kalkınma boyutları açısından da insanlığı önemli bir krize sürüklemiştir. Küresel işsizlik hızla tırmanmış, tüm ülkelerde ciddi gelir kayıpları yaşanmıştır. Küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) 2020 yılında -%4,2'lik bir oran ile ciddi bir düşüş tecrübe etmiştir ve pandemi öncesindeki düzeyine ancak 2021'in sonunda gelebileceği tahmin edilmektedir (OECD, 2020: 7-13). Tüm bu gelişmeler küresel çapta dezavantajlı grupları daha dezavantajlı hâle getirmiş, gelir eşitsizliklerini artırmış, küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerine erişimi zorlaştırmaya başlamıştır. Göç olgusu, küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin birçoğu ile doğrudan ilişkili olduğundan, mevcut pandeminin göçmenler üzerindeki etkilerine dair de raporlar ve çalışmalar yayınlanmıştır. Bu çalışmanın odak noktası çocuk göçmenler olduğundan, bu bölümde COVID-19 pandemisinin çocuk göçmenler üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara yer verilmektedir.

Bu alanda yayınlanan çalışmalardan biri, You vd. (2020) çalışmasıdır. Söz konusu çalışmada göçmen ve yerinden edilmiş çocukların pandeminin etkilerine ne şekilde maruz kaldıklarına ve onlara yardım etmek adına atılması gereken adımlara dikkat çekilmektedir. Raporda pandeminin etkisiyle istihdam ve gelir kayıpları yaşanmış olmasının, eğitime erişimin sekteye uğramış olmasının, virüsün bulaşmasının engellenmesi için konulan seyahat ve hareket kısıtlamalarının çocukların refah düzeylerini azalttığı ifade edilmektedir. Küresel çapta, düzenli göçmen statüsündeki çocukların 52%'sinin, düzensiz göçmen statüsündeki çocukların ise 90%'ının düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşadıkları bilinmektedir. Bu gelir grubundaki ülkelerde göçmen ve yerinden edilmiş çocuklar sağlık hizmetlerinin, temiz suyun ve sanitasyonun yeterli olmaktan yoksun kentsel alanlarda, gecekondu mahallelerinde, aşırı kalabalık

¹⁰ İlgili haber için bakınız: <https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-children-explainer-idUSKBN2BA11B>

kamplarda, derme çatma yerlerde yaşamaktadır. Halihazırda hijyenin olmadığı bu yerlerde su ve sabuna erişim, sosyal mesafe kurallarına uymak mümkün olmamaktadır. Sadece düşük ve orta gelirli ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerde de göçmen olarak yaşayan çocuklar açısından büyük tehditler söz konusudur. Pandemi öncesinde de bu ülkelerde barınak ve gereken bakımı sağlamak konusunda yetkililer çocukları korumasız bırakmışken salgının yarattığı risk ortamı kamunun sağladığı hizmetleri durdurmuş, refakatsiz göçmen çocuklar hijyenin olmadığı, kalabalık sokaklarda yaşamaya zorlanmıştır.

Çalışmada altı çizilen bir diğer önemli husus, göçmen çocukların yaşadıkları dil engellerinin COVID-19 süreci ile bambaşka bir boyut kazandığıdır. Göçmen çocuklar dil engelleri ve iletişim kurmada yaşadıkları problemler nedeniyle de kesin ve doğru halk sağlığı bilgilerine ulaşamamakta, resmi otoritelerle temasa geçmekten korkabilmektedirler. Tüm bunların yanı sıra koronavirüsün bulaşmasına ilişkin doğru olmayan bilgiler göçmen çocukların ve ailelerinin karşılaştıkları yabancı düşmanlığı ve ayrımcılığı iyice artırmıştır. Çalışmada belirtildiği üzere göçmen ve yerinden edilmiş çocuklar, iş kayıplarının ve ekonomideki gerilemelerin etkilerinin daha yüksek derecede görüldüğü ailelerin birer ferdidir. COVID-19 pandemisinin yoksulluk düzeylerine yapacağı tesirler üzerine yapılan tahminler pandeminin 40 ila 60 milyon insanı aşırı yoksulluğa iteceğini, küresel işsizlik artışının 5,3 milyon ila 24,7 milyon kadar artacağını göstermektedir. Tüm bu olumsuzlukların halihazırda var olan eşitsizlikleri ve kırılğanlıkları artırması mümkün görünmektedir. Özellikle yabancı uyruklu bireyler turizm, otelcilik, inşaat, hazır giyim endüstrisi gibi geçici sektörlerde istihdam edilmekte; sosyal güvenlik ve hastalık izni gibi açılardan daha güvencesiz bir şekilde çalışmaktadır. Tüm bunların yanı sıra istihdam ve gelir kayıpları arttıkça göçmen çocukların ve ailelerin güvenlikleri daha da tehlikeye açık hâle gelmiştir. Ekonomik problemler daha fazla çocuğun çalışmasına, evlenmesine, hamile kalmasına, insan ticaretine veya cinsel istismara maruz kalmasına yol açmaktadır. Sokağa çıkma yasakları ve daha küçük alanlara kapatılma, kötü muamele görme, şiddet, sömürü, dışlanma gibi faktörlerle çocukların güvenliğini tehdit etmektedir. Ayrıca salgınla beraber ebeveynlerini kaybeden çocuklar ailelerinin sağladığı korumadan mahrum kalmaktadır (You vd., 2020).

COVID-19 pandemisinin çocuk göçmenler üzerine etkilerine dair yayınlanmış bir diğer önemli rapor UNICEF'e aittir. UNICEF (2020b) tarafından yayınlanan rapora göre göçmen aileler ve çocukları pandeminin etkisiyle sosyoekonomik açıdan olumsuz açıdan etkilenmiş ve pandeminin etkilerinin elimine edilmeye çalışıldığı çabalardan ve müdahalelerden dışlanmışlardır. Bu rapora göre; dünyada 164 milyon göçmen işçi ve onların aileleri hiçbir güvencesi olmayan, düşük ücretli, kötü çalışma koşulları olan işlerde çalışmaktadır. Bu işler COVID-19 salgınına karşı alınan önlemlerden en başta ve en kötü şekilde etkilenen işler olmuştur. Bu yolla gelir elde edip elde ettiği geliri aile fertlerine ve çocuklarına gönderen çalışanların gelirleri azaldığından veya bu kişiler işlerini kaybettiklerinden özellikle çocuklar bu bakımdan oldukça olumsuz etkilenmiştir. Pandeminin etkisiyle resmi şekilde gönderilen işçi dövizlerinin %20 azalması, 109 milyar \$'lık kaybın oluşması öngörülmüştür. Tüm bunların yanı sıra göçmen aileler ve çocukları, COVID19- pandemisinin sosyal ve ekonomik etkilerini azaltmak adına ulusal sosyal programlardan yararlanamamaktadır. Göçmen ve yerinden edilmiş çocuklar, yaşadıkları ülkenin vatandaşı olmadıkları, vatanlarında bulunmadıklarından vatanlarından da fayda sağlayamadıkları için

daha fazla olumsuzlukla karşılaşmaktadır. Bu da göçmen çocukların ve ailelerinin yoksulluğa düşmesine ve hasta iken çalışmak durumunda kalmalarına neden olmuştur (UNICEF, 2020b: 1-2).

Bu alanda yayınlanmış bir diğer önemli çalışma ise Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan rapordur. IOM (2020) raporuna göre pandeminin etkisiyle okulların kapatılması var olan eşitsizlikleri daha da kötüleştirmiş, göçmen çocuklar gerekli olan dijital teknolojilere erişememiştir. Ayrıca göçmen çocukların okula gitmemeleri, okula devam etmeme ve dil becerileri açısından geride kalmaları risklerini doğurmuştur. Pandemi çocuklara yönelik şiddet, istismar ve zorla evlendirme riskini de artırmıştır. Bu durumun özellikle de aile içinde görülme olasılığı artmıştır. Ayrıca pandemiyle beraber emek sömürsü artmış, Ebola salgınında olduğu gibi COVID-19 salgınında da çocuklara yönelik sömürü ve istismar riski istihdam alanında da yükselmiştir. Mülteci kamplarında yaşayan ve ailelerinden ayrı olan çocuklar yeterli korumadan mahrum kalmıştır.

Bu alanda yapılmış bir diğer önemli çalışma ABD özelinde tek başına (refakatsiz) göçmen çocuk ve gençlerin pandemi ile birlikte evsiz kalmaları olgusunu ele alan O'Brien vd. (2021)'e ait çalışmadır. Çalışmada, pandemi ile birlikte çocuk göçmenlerin, okulların ve dolayısıyla yurtların kapanması, gençlerin yoğun olarak faydalandığı couch-surfing imkânlarının daralması ve ekonomik kriz nedeniyle iş imkânlarının azalması ve gelirlerin daralması gibi nedenlerle evsiz kalma riskiyle ve durumuyla karşılaştıklarının altı çizilmiştir. Popyk (2021)'in çalışması ise Polonya'da yaşayan bir grup göçmen çocuk ile yapılan görüşmelerin sonuçlarının yorumlanmasına dayalı nitel bir araştırma olarak ilgili alana önemli bir katkı sunmaktadır. Çalışmada, COVID19- salgınının Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmesinin ardından Polonya'da tüm okulların kapanması ile göçmen çocukların da online eğitim sürecine geçişle birlikte yaşadıkları tecrübeler ele alınmaktadır. Araştırma sonucunda, göçmen çocukların kapanma süreçleriyle birlikte online eğitime tek sosyalleşme alanı olarak gördüklerinden özel önem verdiklerinin ancak çeşitli sebeplerle adaptasyonda zaman zaman zorlandıklarının altı çizilmiştir. Ayrıca göçmen çocukların pandemi öncesinde diğer göçmen aileler ve çocuklar ile sıkça bir araya geldikleri ancak pandemi ile birlikte bu imkân da ortadan kalktığından kendilerini daha yalnız hissettikleri de belirtilmiştir. Dolayısıyla pandeminin, Polonya'daki göçmen çocukların mental iyi oluşlarını önemli ölçüde olumsuz etkilediğinin altı çizilmiştir. Göçmen çocukların pandemi sürecindeki öğrenme süreçleri ve uzaktan eğitime adaptasyonları ile ilgili Türkiye için de yapılmış bazı çalışmalar mevcuttur. Karaağaç (2021) ile Çelik ve Kardaş İşler (2020) çalışmaları, Türkiye'de pandemi ile birlikte okullarda yüz yüze eğitime ara verilmesiyle başlayan uzaktan eğitim sürecinde göçmen çocukların uzaktan eğitim sayesinde eğitimden mahrum kalmadıklarının ancak dil problemi nedeniyle eğitime adaptasyonda güçlük yaşadıklarının ve süreçten olumsuz etkilendiklerinin altını çizmişlerdir.

5. SONUÇ

Bireylerin refahlarını ve yaşam standartlarını artırırken sadece şu anda var olan neslin değil gelecek nesillerin de refahlarını düşünen ve bunları garanti altına almak isteyen yaklaşımların ve hareketlerin tersine günümüzde yoksulluk ve yoksunluğun hiç olmadığı kadar arttığı bir gerçektir. COVID-19

küresel salgınının insani gelişme hedeflerine telafisi zor, büyük bir darbe vurmuş olması ihtimaller dâhilindedir (UNDP, 2020a: 6). Pandemi ile birlikte dünyanın içine yuvarlandığı ekonomik kriz sadece iktisadi boyutu ile değil aynı zamanda sosyal, toplumsal ve beşeri boyutları ile de gündeme damgasını vurmuştur. Pandeminin bazı alanlardaki etkilerinin uzun vadede ortaya çıkacağı ve asla tam olarak ölçümlenemeyeceği bilinmektedir. COVID-19 pandemisinin göç ve göçmenler üzerine etkileri de tam olarak ölçülmesi mümkün olmayan ancak öngörülebilir insani kalkınma boyutlarından biridir. Özellikle gelecek nesillerin insani gelişmişlik düzeylerini etkileyecek olan bugünün çocuk göçmenlerinin mevcut pandemiden hangi yönlerden etkilendiklerinin tespiti, insani kalkınma hedeflerine erişilebilmesi ve bunlara yönelik uygun politikaların tasarlanabilmesi açılarından önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada araştırma sorusu olarak çocuk göçmenlerin küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından durumunun ne olduğu ve COVID-19 pandemisinin bu durumu nasıl etkilediği belirlenmiştir.

Pandeminin çocuk göçmenler üzerindeki etkilerinin çok farklı boyutları olduğu bilinmektedir. Kısaca sıralamak gerekirse, pandeminin yayılımını önlemek için ülke sınırlarının kapatılması, sosyal yardımlarda bulunan kişilerin çocuk göçmenlere yardım etmesini, gıda yardımının ve temel tıbbi gereçlerin temin edilmesini engellemiştir. Birleşmiş Milletler, salgın nedeniyle yeniden yerleştirme uygulamalarını askıya almak durumunda kalmış, bu durum mülteciler için belirsiz şartlar meydana getirmiştir. Birçok göçmen çocuk, su kaynaklarının ve kanalizasyon altyapısının yetersiz olduğu, kalabalık bölgelerde yaşamaktadır. Durum böyle iken sosyal mesafe ve hijyen koşullarını gerektiren pandemi, bu bölgelerde yaşayan çocukları ölümcül koşulların içerisine itmiştir. Ayrıca bu çocukların ve ailelerinin kendilerini izole edecek, karantinaya alacak ve sağlık hizmeti edinecek durumlarının olmaması da söz konusudur. Tüm bunların yanı sıra, COVID-19 pandemisinin yarattığı kaygı, depresyon, stres gibi psikolojik etkiler bu çocukların mevcut durumlarından ötürü zaten sahip oldukları psikolojik travmaları daha da artırmış; okulların kapalı oluşu, psikolojik destek eksikliği, eğlence ortamlarının eksikliği göçmen çocukların zihinsel sağlıklarını da olumsuz yönde etkilemiştir (You vd., 2020).

Tüm bu sayılan etkiler ışığında, küresel çapta çocuk göçmenlerin mevcut durumlarının pandemi ile birlikte daha da kötüleştiği aşikârdır. Göç veren ülkelerin ÇBYE değerleri yüksek ülkeler oldukları göstergelere yansımaktadır. İGE değeri yüksek ülkelerin de göçmenlerin ana hedefi olan ülkeler oldukları görülmektedir. Öte yandan İGE değerleri yüksek gelişmiş ülkeler, mevcut gelişmişlik düzeylerini koruyabilmek adına çeşitli kaygılar ile yüksek oranda kayıtlı göçmen kabul etmediklerinden göçmenlerin önemli bir kısmının orta ve düşük gelirli ülkelerde yaşamlarına devam etmek zorunda kaldıkları da bilinmektedir. Bu durum, özellikle çocuk göçmenlerin dezavantajlı yaşamlarının göç hareketi sonrasında da devam etmesi ve gerçekleşen göçün çoğunlukla yüksek refah düzeyine erişime imkân tanımaması anlamına gelmektedir. COVID-19 pandemisi ise yarattığı küresel ekonomik kriz ve insanlığı içerisine sürüklediği “yeni normal” adı verilen yaşam koşulları ile çocuk göçmenler için çok daha zor ve kötü, yepyeni bir dünya yaratmıştır. Günümüzde çocuk göçmenlerin maruz kaldıkları zorluklar küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile taban tabana zıt bir görüntü sergilemektedir. Bu noktada, küresel sürdürülebilir kalkınmanın hedeflendiği şekilde devam ettirilebilmesi adına bir an önce çocuk göçmenler özelinde alınması gereken küresel politika uygulamaları bulunmaktadır. Bu politika önerilerinin belki de ilk ve

en acil olanı çocuk göçmen ve mültecilerin, göç alan ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına uluslararası yardım ve fonların arttırılması olacaktır. Göç alan ülkelerde göçmenlere yönelik fonların genişlemesi, hiç şüphesiz her türden göçmenin yararlanabildikleri temel hak ve hizmetler yelpazesini de genişletecektir. Bir diğer önemli politika önerisi de ulusal göç politikalarının küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda eşgüdümlemesini sağlayacak çocuk göçmenlere yönelik bir küresel göç aksiyonunun yürürlüğe koyulmasıdır. Bu noktada özellikle gelişmiş ülkelere daha fazla sorumluluk düşmektedir. Göç alan ülkelerin ulusal uygulamaları için ise çocuk göçmenlerin pandemi koşullarında eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması temel politika önerilerinden biri olacaktır. Çocukların pandemide hijyen, karantina ve sosyal mesafe gibi koşullara uyabilmelerini sağlayacak barınak, su, sabun gibi temel ihtiyaçların sağlanması bu noktada özel önem arz etmektedir. Tüm bunların yanı sıra, göçmen çocukların toplumsal ve sosyal uyumuna yönelik kapsamlı ulusal programların küresel bir çatı altında uygulamaya konması ve göç alan ülkelerdeki vatandaşların özellikle çocuk göçmenlerin durumlarını anlamalarını sağlayacak, dışlama ve nefreti azaltmaya yönelik farkındalık projelerinin hayata geçirilmesi de göçmen çocukların yaşam standartlarının iyileştirilmesi adına önemli katkılar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Allsopp, J. ve Chase, E. (2019). Best Interests, Durable Solutions and Belonging: Policy Discourses Shaping the Futures of Unaccompanied Migrant and Refugee Minors Coming of Age in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 45(2): 293–311.

Birleşmiş Milletler Türkiye. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları. <https://turkey.un.org/tr/sdgs> (en son ziyaret: 04/03/2021)

Cordoso, J.B., Brabeck, K., Stinchcomb, D., Heidbrink, L., Price, O.A. Gil-Garcia, O. F., Crea, T.M. ve Zayas, L.H. (2019). Integration of Unaccompanied Migrant Youth in the United States: A Call for Research. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 45(2): 273–292.

Çelik, S. ve Kardaş İşler, N. (2020). Göç Mağduru Suriyeli Öğrencilerin Covid19- Salgını Sürecindeki Öğrenme Deneyimleri. *Milli Eğitim*. 49: 783-800.

Demirel, C. A. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Statüler ve Hükümet Politikaları. *Göçler Ülkesi*. Derleyenler: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş. Ayrıntı Yayınları. İstanbul. ss. 45–68.

Eurostat. (2016). Press Release: Almost 90.000 Unaccompanied Minors Among Asylum Seekers Registered in the EU in 2015: Slightly More than Half Are Afghans. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7244677/3-02052016-AP-EN.pdf/> (en son ziyaret: 14/11/2021)

IOM. (2020). COVID-19 Analytical Snapshot #17: Impacts on migrant children and youth. https://www.iom.int/sites/default/files/documents/covid-19_analytical_snapshot_17_impacts_on_migrant_children_and_youth_0.pdf (en son ziyaret: 16/03/2021)

IOM. (2019). World Migration Report 2020. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (en son ziyaret: 14/04/2021)

ILO. (2004). Towards a Fair Deal for Migrant Workers in the Global Economy. <http://www.ilo.org> (en son ziyaret: 11/04/2021)

Karaağaç, F. Ş. (2021). Covid-19 Salgını Sürecinde Mülteci Öğrencilerin Eğitimde Karşılaştıkları Zorluklar. Ed. Mehmet Dalkılıç. Scientific Developments for Social and Education Sciences. Duvar Kitabevi. İzmir. ss. 195–208.

O'Brien, J. R. G., Auerswald, C., English, A., Ammerman, S., Beharry, M., Heerde, J. A., Kang, M., Naous, J., Pham, D-O., Maria, D. S. ve Elliott, A. (2021). Youth Experiencing Homelessness During the COVID-19 Pandemic: Unique Needs and Practical Strategies From International Perspectives. *Journal of Adolescent Health*. 68: 236–240.

OECD. (2020). OECD Economic Outlook. No 108. <https://www.oecd.org/economic-outlook/december-2020/> (en son ziyaret: 14/04/2021)

Popyk, A. (2021). The Impact of Distance Learning on the Social Practices of Schoolchildren During the COVID-19 Pandemic: Reconstructing Values of Migrant Children in Poland. *European Societies*. 23(1): 530–544.

REUTERS. (2021). Explainer: Why More Migrant Children are Arriving at the U.S.-Mexico Border? <https://www.reuters.com/article/us-usa-immigration-children-explainer-idUSKBN2BA11B> (en son ziyaret: 14/11/2021)

Sahin, E., Dagli, T. E., Acarturk, C. ve Dagli, F. S. (2021). Vulnerabilities of Syrian Refugee Children in Turkey and Actions Taken for Prevention and Management in Terms of Health and Wellbeing. *Child Abuse & Neglect*. 119(1): 104628.

Strasser, S. ve Tibet, E. E. (2020). The Border Event in the Everyday: Hope and Constraints in the Lives of Young Unaccompanied Asylum Seekers in Turkey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 46(2): 354 – 371.

Sustainable Development Knowledge Platform. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/2030agenda> (en son ziyaret: 03/03/2021)

Tibet, E. E. (2017). Confused Moralities and Syrian Unaccompanied Minors' Search for Freedom in Turkey. *Movements Journal for Critical Migration and Border Regime Studies*. 3(2): 195–212.

UN. (2021). International Migrant Stock. <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> (en son ziyaret: 14/04/2021)

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). 2014. Children on the Run: Unaccompanied Children Leaving Central America and Mexico and the Need for International Protection. Washington, DC. <http://www.unhcr.org/56fc266f4.html> (en son ziyaret: 14/11/2021)

UNDP. (2020a). Özet İnsani Gelişme Raporu 2020 Önümüzdeki Sınır İnsani Gelişme ve Antroposen. https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/hdr-2020.html (en son ziyaret: 03/03/2021)

UNDP. (2020b). Charting pathways out of multidimensional poverty: Achieving the SDGs. https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/2020-Multidimensional-Poverty-Index-MPI.html (en son ziyaret: 04/03/2021)

UNDP. (2021a). About Human Development. <http://hdr.undp.org/en/humandev> (en son ziyaret: 04/03/2021)

UNDP. (2021b). Human Development Index. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (en son ziyaret: 04/03/2021)

UNDP. (2021c). Human Development Data Center. <http://hdr.undp.org/en/data> (en son ziyaret: 06/03/2021)

UNDP. (2021d). Multidimensional poverty index (MPI). <http://hdr.undp.org/en/indicators/38406> (en son ziyaret: 06/03/2021)

UNICEF. (2020a). Child Migration. <https://data.unicef.org/topic/child-migration-and-displacement/migration/> (en son ziyaret: 16/03/2021)

UNICEF. (2020b). Social Protection for Children and Families in the Context of Migration and Displacement during COVID-19. <https://www.unicef.org/media/83531/file/Social-Protection-for-Children-and-Families-in-the-Context-of-Migration-and-Displacement-during-COVID-19.pdf> (en son ziyaret: 16/03/2021)

United Nations. (2020). The Sustainable Development Agenda. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/#:~:text=Sustainable%20development%20has%20been%20defined,-to%20meet%20their%20own%20needs> (en son ziyaret: 04/03/2021)

World Bank (2021). World Bank Country and Lending Groups. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups#:~:text=For%20the%20current%202021%20fiscal,those%20with%20a%20GNI%20per> (en son ziyaret: 14/04/2021)

You, D., Lindt, N., Allen, R., Hansen, C., Beise, J. ve Blume, S. (2020). Migrant and Displaced Children in the Age of COVID-19: How the Pandemic is Impacting Them and What Can We Do to Help. *Migration Policy Practice*. 10(2): 32-39.